

Waar vangen wij dit jaar onze dieren?

Spaart uw inheemse herpeto-fauna!

door Th. De Vleeschauwer, Merksem (België)

Wij zijn zo zoetjes aan de zomer ingegaan en daarmee komt de tijd van excursies en vakantie. Velen van ons verheugen zich er op, straks er op uit te kunnen trekken met vangbus en ander vangmateriaal. De schaduwzijde van dit alles vormt echter het feit, dat tal van reptielen en amphibieën in Nederland zó zeldzaam zijn geworden, dat het vangen er van een misdaad zou betekenen. Wij hebben o.a. al veel minder moois te lezen gekregen over de herpeto-fauna in de Nederlandse provincie Limburg.

Maar wanneer men toch naar Limburg trekt, waarom dan niet even verder getrokken naar de aangrenzende Belgische provincie Luik? Waarom geen jacht gemaakt op de Muurhagedis (*Lacerta muralis*) op Belgisch gebied? Dáár is dit diertje **nog zeer talrijk!**

De muurhagedis bewoont in België nl. voornamelijk de Maasvallei en haar uitlopers¹⁾ benevens het gebied verder zuidwaarts in de richting van Frankrijk. De afstand Maastricht—stad Luik en omgeving is slechts 27 kilometer en het gaan vangen van muurhagedissen in deze streken zou voor de Nederlandse terrariumhouder een oplossing van het terrariumdiergebrek betekenen, met betrekkelijk geringe financiële offers. De muurhagedis schijnt bij voorkeur de grijze rotsen, gelegen op het Zuiden, te bewonen, waar het diertje in barsten en spleten een veilige schuilplaats heeft.

In tegenstelling tot wat men zou denken, is het vangen van muurhagedissen op zulke plaatsen een tamelijk eenvoudig karwei wanneer men het doet met een stropje, gemaakt van garen. De lengte van het slageind, dit is de afstand van stropje tot twijg, moet niet te lang zijn en ongeveer 2 à 3 cm bedragen.

Het grijpen van de hagedissen met de hand is in dit rotsachtig terrein uitgesloten en zoudt U dit toch proberen dan loopt U op zijn minst genomen een serie schrammen en builen op.

Hoewel ook het Belgische gebied, dat *Lacerta muralis* bewoont, klein is van oppervlakte, komen er toch vele afwijkingen in kleur voor. Soms is een afstand van niet meer dan 25 kilometer voldoende om de kleur van de buik van het ♂ van prachtig rood gevlekt naar bleek-roestig te doen overgaan.

Verder nog iets paradoxaals. Zij zoeken weliswaar een zeer droge omgeving op maar hebben altijd dorst (een stropje dat nat is wordt steeds afgelikt). In de bossen heeft men kans bij regenweder de vuursalamander (*Salamandra salamandra*) aan te treffen, maar verder bijna overal (maar veel zeldzamer) slangen, zoals Gladde slang, Adder, Ringslang en tevens hazelwormen.

Wil men slangen gaan vangen, probeert dan inlichtingen in te winnen bij de plaatselijke bevolking en met een beetje tact en diplomatie zal men precies te weten komen wat men wil weten en zullen vreemde vergissingen, zoals het verwisselen van hazelwormen met adders en derg. worden voorkomen. Tot slot, vangt slechts gezonde dieren en **niet te veel**; houdt rekening met uw accommodatie (ruimte in en op uw vervoermiddel, opbergmateriaal en beschikbare ruimte thuis). Wilt U dit jaar zelf gaan vangen, trekt dan de Maasvallei met haar zijdalen in en U bent verzekerd van een rijke buit, terwijl U uw zeldzame inheemse reptielen en amphibieën spaart!

1) Ons lid W. L. Stals uit Stramproij berichtte ons dat in de omgeving van Argenteau bij Visé (dus even over de grens onder Eijsden) honderden muurhagedissen op de rotsen te zien waren en dat in de omgeving van Luik door hem zeer veel hazelwormen waren gevonden.

In de omgeving van Aywaille, aan de rivier de Amblève (zijrivier van de Ourthe) ving uw redacteur in de maanden Juni/Juli vele malen larven van vuursalamanders, geelbuikpadden, vroedmeesterpadden, hazelwormen en de vier soorten watersalamanders, terwijl er ook ringslangen werden waargenomen.

Vooral de vier soorten watersalamanders waren er in enorme kwanta aanwezig. (Red.)

Voortplanting van de zandhagedis in een buitenterrarium

door R. de Bruin, Slikkerveer

In 1951 heb ik het genoegen gemaakt dat mijn Zandhagedissen, *Lacerta agilis*, in mijn buitenterrarium eieren hebben afgezet, waaruit later jonge hagedissen te voorschijn zijn gekomen.

Het leggen en uitkomen der eieren heb ik zelf niet kunnen waarnemen, zo eenvoudig ging het. Ik heb er namelijk niets aan gedaan! Midden Februari 1951 waren een volwassen ♀ en een idem ♂ zandhagedis uit de overwinteringskist in een klein kamerterrarium geplaatst om even later —

einde Maart — overgebracht te worden in mijn buitenterrarium. Laat ik dit laatste terrarium even beschrijven.

De hoogte is plm. 90 cm, lengte 109 cm, breedte 59½ cm. De voorzijde bestaat uit gaas met een diameter van ½ cm wat de maaswijdte betreft. Het is geen horregaas maar de soort die men gebruikt voor kolenzeven en kelderramen, dus veel grover van maaswijdte dan het horregaas.

Eén zijkant bestaat uit glas, terwijl de andere zijkant ten dele uit een strook van

- A = dorre bladeren
- B = dopheide
- C = sedum
- D = *Thymus britannicus*
(zodevormende plant)
- E = steen om op te zonnen
- F = klimtak

20 cm hoog gaas en daarboven een strook glas bestaat. De achterkant is van hout met een glazen bovenrand ter hoogte van plm. 20 cm. Het dak is geheel van gaas. De bodembak bestaat uit een schuin aflopende zinken bak met gaatjes in het diepste gedeelte om zodoende de afwatering te bevorderen. Het drainagewater kan door een één centimeter hoge kier — onder in de achterwand — vrij de tuin inlopen. Deze zinken bak rust op een houten bodem, terwijl hij aan alle zijden omgeven is door een houten wand.

Een gazen deur voor aan de bak en een luikje van glas boven aan de achterkant completeren het geheel. U hebt dan een goede indruk van mijn buitenterrarium.

Ongetwijfeld zullen velen opmerken dat het terrarium rijkelijk van gaas voorzien is, maar ik meende dat het zo best zou gaan, te meer omdat de beplanting dicht genoeg is om de dieren tegen eventuele tocht te beschermen.

Het terrarium is tamelijk vochtig, zo vochtig dat de geheel verdorde struik dopheide, *Erica tetralix*, weer opleefde en opnieuw ging uitlopen.

Op bijgaande schets geef ik een schema van de beplanting.

In dit terrarium kwamen dus zoals beschreven de zandhagedissen. Medio April zag ik hen in copula. Midden Mei verplaatsten wij met vier man het terrarium naar een tuin aan de overzijde der straat. Kort daarop ontsnapte het ♂ doordat het achterluikje open was blijven staan. Sindsdien staat hij als vermist opgetekend.

Ondertussen werd het wijfje tengevolge van de copula steeds dikker, totdat zij op zekere dag, het was in het begin van Juni, broodmager was. „Die heeft eieren gelegd“, dacht ik en prompt dook ik in het terrarium om te zoeken. Plantjes werden opgelicht, ja zelfs de bladeren werden uit de bak gehaald om ze er later weer in te doen. Niets dat ook maar op een hagedissen-ei geleek werd gevonden. Omdat ik nog nooit zo iets had meegemaakt, zocht ik mijn toevlucht tot de literatuur teneinde te weten te komen wat ik met de eventueel

nog te vinden eitjes zou moeten doen. Inderdaad vond ik een aantal artikelen over het kweken en verzorgen van hagedissen, over broedinstallaties, enz. Daarna heb ik wederom het terrarium enige keren doorzocht, iets grondiger zelfs dan de eerste maal. Maar niets te vinden! Ik beschouwde het reeds als een mislukt geval en dacht niet meer aan de eieren.

Intussen werden nog enkele bewoners aan mijn inventaris toegevoegd en wel twee zandhagedissen ♂♂, die ik op 8 Augustus op de Leuserheide nabij Amersfoort ving (één vrij jong en één bijna volwassen exemplaar), alsmede drie boomkikvorsen, *Hyla arborea* en twee hazelwormen, *Anguis fragilis*.

Wie schetst mijn verbazing toen ik op 27 Augustus om half één in de middag op een sedumplantje in de weinige zon die er was een zéér jong hagedisje zag liggen (met staart mede ongeveer 7 cm lang) ... ! Ik stond versteld en het was mij een raadsel hoe het beestje tijd en gelegenheid gevonden had om door mij volkomen onopgemerkt uit het ei te komen en op te groeien tot een lengte van bijna 7 cm. Ik had nl. al weer een paar maal flink geroerd in het terrarium om de boomkikvorsen en hazelwormen eens goed te kunnen bekijken (dit is een typische fout die vele pasbeginnende terrariumhouders begaan; steeds maar rommelen in de bak, waardoor vele dieren niet tot rust kunnen komen, ziek kunnen worden met al de narigheid daaraan verbonden. — Red.).

Op de middag van dezelfde dag lichtte ik een steen, die in mijn terrarium is neergelegd om de dieren te laten zonnen, op om te kijken of dat lamme mierennest, dat ik een paar dagen te voren er onder had ontdekt, nog aanwezig en intact was. Wat zag ik? Het mierennest was weg en languit en net ontwakend lag daar een tweede piepjonge en heel kleine *agilis*! Daarna heb ik nog vijf jonge zandhagedisjes plus een staart (het hagedisje dat aan die staart heeft gezeten is waarschijnlijk opgegeten) in de bak aangetroffen. In totaal moeten er dus acht jongen zijn uitgekomen.

Vijf van de jonge hagedissen heb ik ongeveer een maand in een kleiner terrarium verzorgd, teneinde ze beter te kunnen voeden met regenwormpjes en spinnetjes. 28 October zijn de diertjes weer in het grote terrarium gezet in afwachting van de winterslaap. Door bijzondere omstandigheden ben ik gedwongen mijn reptielen en amphibieën in het buitenterrarium (gevuld met dorre bladeren) te doen overwinteren, waarbij ik hoop dat alles goed gaat. Mijn enige vrees is een strenge winter.

Deze gebeurtenissen zijn voor mij aanleiding de volgende conclusies te trekken: 1. Zandhagedissen zijn niet van die uitgesproken „droogtedieren“ waarvoor zij in het algemeen worden versleten.

Zorg dus in een zandhagedissenterrarium niet voor een „sahara“-droogte, maar houdt het wat vochtig.

Tot nu toe las ik nog steeds dat deze reptielen in een droog terrarium moeten worden gehouden, maar in de vrije natuur heb ik hen dikwijls waargenomen op vochtige plekken altijd bij loofstruiken of -bomen of daar waar hei overging in bos. Altijd lagen er bladeren op die plaatsen, die vaak vochtig, ja dikwijls kletsnat waren en deze bladeren zijn de schuilhoeken dezer dieren. Ook in de zeer droge duinen in de omgeving van Katwijk trof ik eens een agilis aan die direct wegschoot in dicht struikgewas met een vochtige ondergrond van bladeren.

2. Bij het houden van inheemse dieren kan men het beste veel gaas gebruiken. Door dit gaas kruipt het ongedierte, zoals mieren, spinnetjes, bladluizen, enz., waaraan naar ik meen de kleine hagedissen hun leven te danken hebben. Het weer, de zon, de regen en de wind hebben vrij spel. Het is alles echt, behalve dan de hevige slagregens en hagelbuien, welke ontbreken, want als dergelijk noodweer losbarst dek ik het geheel af met een plaat eterniet.

3. Men kan eieren van inheemse reptielen in een goed ingericht terrarium het beste laten op de plaats waar zij gedeponereerd zijn, want aan gebruikers van apparaten waarin de eieren kunstmatig zijn of worden uitgebroed vraag ik: „Hoeveel eieren zijn er in die handige apparaatjes al te gronde gegaan?“

Het „kweken“ van hagedissen op de hierboven beschreven wijze is wel zo prettig, omdat je er niets aan hoeft te doen, alleen kom je zo af en toe voor buitengewoon plotselinge en aangename verrassingen te staan!

Graag maken wij enige opmerkingen naar aanleiding van door schrijver getrokken conclusies.

1. Dat *Lacerta agilis* zich niet op matig vochtige terreinen ophoudt hebben wij nog nergens kunnen lezen. Wel is het een vaststaand feit dat *agilis* een typische bewoner van de duin-, zand- en heidegrond is en

van veel warmte houdt. Dit houdt helemaal niet in, dat het dier zich niet ten tijde van gevaar in een hoop vochtige bladeren of in een dicht struikgewas met vochtige ondergrond terugtrekt. Nooit zullen wij hem vinden op zuiver vochtige gebieden zonder een ondergrond of nabijheid van zand, dus bijv. in moerasgebieden. In een terrarium waar nimmer — hoe goed ook ingericht — een biologisch evenwicht zal heersen als in de vrije natuur, bestaat bovendien het gevaar dat, wanneer zandhagedissen te vochtig worden gehouden, zij last krijgen van de gevreesde pokkenziekte. Men moet dus met overleg te werk gaan en nooit overdrijven, dus geen sahara-droogte en geen natte boel.

2. Wij kunnen ons voorstellen dat verscheidene terrariumhouders het aesthetisch niet verantwoord achten óók de voorzijde van gaas te maken. Inderdaad heeft het gaas het voordeel dat de zonnestrallen direct de dieren kunnen bereiken, zodat zij kunnen profiteren van de ultraviolette stralen, hetwelk met glas niet het geval is omdat dit de stralen „wegzeeft“. Aan de andere kant is het zo, dat het wel eens lastig kan zijn omdat bijv. kleine voederdieren weer door de mazen van het gaas kunnen ontsnappen. De vraag is nu maar: komt in de praktijk meer klein ongedierte (dat als voedsel kan dienen) door de mazen van het gaas in het buitenterrarium of lopen er van de ingezette kleine voederdieren meer uit? Dat de weersinvloeden volle vat op het terrarium hebben kan op de lange duur wel eens een groot nadeel blijken te zijn, vooral als het terrarium niet van steen of metaal vervaardigd is. Wij denken maar aan het gaan trekken van het houten geraamte, het roesten van het gaas, enz.

En wat gebeurt er als er plotseling een noodweer losbarst en wij zijn niet thuis omdat onze werkzaamheden ons overdag elders doen zijn?

3. Natuurlijk kan men zeer veel succes hebben wanneer men de eieren in het terrarium laat, maar dan moeten wij de oudere dieren, die over het algemeen graven, rennen en bovendien kannibalistische neigingen hebben, er uit halen (terraria van uitzonderlijk grote afmetingen buiten beschouwing gelaten). Kan dat niet, dan kunnen broedapparaten — waarvan al veel systemen in ons tijdschrift zijn besproken — goede diensten bewijzen. Voordelen: als de eieren uitkomen zijn de jongen direct geïsoleerd, vallen dus direct op en kunnen ogenblikkelijk onder controle worden gesteld en derhalve niet worden opgegeten door oudere exemplaren. Met beide methoden hangt alles af van de oplettendheid en activiteit waarmee de terrariumhouder zijn „broeierij“ behandelt. Ieder kiese dus de voor hem of haar meest geschikte werkwijze.